

ПРОВІДНІ ДЕТЕРМІНАНТИ РОЗВИТКУ ЖИТТЄСТІЙКОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

Рання юність – старший шкільний вік є найбільш складним періодом життя, який характеризується різноманітними життєвими кризами та стресами,

спричиненими: максималізмом, спрямованістю на самоствердження, формуванням смисложиттєвих орієнтацій та пошуком свого місця в житті. Водночас, юнацький вік – найбільш сензитивний період розвитку потенціалу особистості, навичок подолання стресових ситуацій, а саме прояву життєстійкості. Аналізуючи психологічні особливості прояву життєстійкості особистості, можна виділити основні детермінанти її формування та розвитку.

Першою детермінантою є індивідуальні особливості людини, її стать, вік, а також фізіологічні, генетичні, соматичні та психічні характеристики. Зокрема, проведені дослідження, підтверджують, що динаміка прояву життєстійкості з віком суттєво змінюється, більш того, значний вплив має спадковість [1]. На думку С. Мадді, головною умов формування життєстійкості є активність особистості [1]. Активна особистість прагне зберегти власну продуктивність, впливати на перебіг подій своєї життєдіяльності.

Другою важливою детермінантою є соціальне середовище особистості. У дослідженнях було доведено, що життєстійкість не завжди є вродженою якістю, часто вона формується протягом життя [1]. Тобто, освітнє середовище – як провідне соціальне середовище відіграє значну роль у формуванні життєстійкості особистості. Зокрема, важливим є підтримка, любов та схвалення людини оточуючими.

Третьою детермінантою формування та розвитку життєстійкості особистості є її смисложиттєві орієнтації, які містять такі структурні елементи, як життєві цілі, ціннісні орієнтації, здатність до саморегуляції та локус контролю. Загалом, структура смислової сфери має такі рівні [2]:

- Прагматичний – усвідомлення шляхів досягнення цілей особистості;

- Егоцентричний – прагнення отримати користь з певної ситуації;
- Групоцентричний – зорієнтованість людини на інших людей, прагнення допомогти та задовольнити потреба значимих інших.
- Гуманістичний – здатність особистості враховувати загальнолюдські цінності та мораль;
- Духовний – відображає суб'єктивне ставлення людини до релігії та віри.

Життєстійкість особистості багато в чому залежить від рівня розвитку та особливостей вираженості кожного структурного елементу смисложиттєвих орієнтацій. Більш того, її можна розвивати шляхом цілеспрямованого впливу на кожен структурний елемент смисложиттєвих орієнтацій.

Наступною важливою детермінантою формування життєстійкості є культурне середовище особистості. Кожна культура наповнена своїми цінностями, традиціями та сенсами, які значною мірою впливають на установки, образ мислення та загальножиттєві принципи [3]. Вона може стати точкою опори та підтримки не лише у скрутні моменти життя людини, а і буденному житті, зокрема шляхом підтримки почуття стабільності, тотожної єдності та ідентичності, яка зміцнює життєстійкість особистості, окреслюючи їй джерело підтримки [4].

Враховуючи вище зазначені детермінанти можна ефективно вплинути на розвиток життєстійкості кожного учасника освітнього середовища. Оскільки психологічна напруга та стрес, викликані воєнними подіями, чинять значний негативний вплив на когнітивну, поведінкову та емоційну сферу психіки, що, своєю чергою, негативно позначається на процесі навчання.

Провідними стратегіями мажуть стати: спрямування та організація активної діяльності кожного учня; забезпечення ефективних умов для засвоєння соціальних навичок, оптимальних моделей поведінки та стилю діяльності; емоційна підтримка та заохочення задля вироблення ефективних стилів мислення та копінг-стратегій, способів саморегуляції; цілеспрямований розвиток смисложиттєвих орієнтацій, а також формування відчуття причетності, єдності – яка надає сили у боротьбі з труднощами, посилює ефективні навички міжособистісної взаємодії, відчуття довіри та відповідальності, а головне забезпечує самоврядними властивостями.

Література

1. Maddi S. Hardiness: An operationalization of existential courage. *Journal of Humanistic Psychology*. 2004. №44. P. 279–298. DOI: 10.1177/0022167804266101

2. Братусь, Б.С. К изучению смысловой сферы личности // Вестник Московского университета. 1981. С. 46-56.
3. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии. Санкт-Петербург: Питер, 2000. 712 с.
4. Джеймс У., Рассел Б. Введение в философию. Проблемы философии. / Пер. с англ., Общ. ред., послесл. и примеч. А. Ф. Грязнова. Москва: Республика, 2000. 315 с.